

Ruscha va o‘zbekcha matnlarda metaforalarning pragmatik tarkibi imkoniyatlari

Shukurova Zulxumor Baxtiyarovna
zulxsh0815@gmail.com
Tayanch doktoranti
Qarshi davlat universiteti

Nasrullayeva Gulshan Samadovna
nasrullayevagulshan88@gmail.com
f.f.d., professori
Termiz davlat universiteti

Annotatsiya. maqolada rus tilida qo‘llanilgan metaforalarning ifoda xususiyatlari va ma‘no qirralari, leksik xususiyatlari o‘rganilgan. Shuningdek, yozuvchining o‘ziga xos ifoda imkoniyatlari va mahoratini ko‘rsatib turuvchi jihatlar ilmiy tekshirib ko‘rilgan. Badiiy matnlarda, ayniqsa, she‘riy janrdagi asarlarda metaforadan unumli foydalanishning pragmatik imkoniyatlari lisoniy tadqiq etilgan.

Kalit so‘zlar: ko‘chirish, "yuqori-pastki", "yaqin-uzoq", chuqur-sayoz", personifikatsiya, konseptual metaforalari, polisemiya, lampochka.

Возможности прагматической композиции метафор в русских и узбекских текстах

Шукурова Зулхумор Бахтияровна
zulxsh0815@gmail.com
Базовый докторант
Каршинского государственного университета

Насруллаева Гульшан Самадовна
nasrullayevagulshan88@gmail.com
д.ф.н., профессор
Термезский государственный университет

Аннотация. в статье рассматриваются экспрессивные особенности и смысловые аспекты метафор, используемых в русском языке, лексические особенности. Также были научно исследованы аспекты, которые показывают уникальные выразительные способности и навыки писателя. Лингвистически изучены прагматические возможности эффективного использования метафоры в литературных текстах, особенно в произведениях поэтического жанра.

Ключевые слова: перенос, «высоко-низко», «близко-далеко», глубоко-мелко, персонификация, концептуальные метафоры, полисемия, лампочка.

Possibilities of pragmatic composition of metaphors in Russian and Uzbek texts

Shukurova Zulhumor Bakhtiyarovna
zulxsh0815@gmail.com
Basic doctoral student
Karshi State University

Nasrullaeva Gulshan Samadovna

nasrullayevagulshan88@gmail.com

*Doctor of Philology, Professor
Termez State University*

Annotation. *the article discusses the expressive features and semantic aspects of metaphors used in the Russian language, lexical features. Aspects that show a writer's unique expressive abilities and skills have also been scientifically researched. The pragmatic possibilities of effective use of metaphor in literary texts, especially in works of the poetic genre, have been linguistically studied.*

Key words: *transfer, "high-low", "close-far", deep-shallow, personification, conceptual metaphors, polysemy, light bulb.*

Metafora – bu ma'nolarni bir obyekt yoki hodisadan boshqasiga o'tkazishga asoslangan figurali ifoda. To'g'ridan-to'g'ri nomlashdan farqli o'laroq, metafora g'oyalari va his-tuyg'ularni uyushmalar orqali etkazishga imkon beradi, bu esa yanada yorqinroq va mazmunli idrokni yaratadi.

Metafora yunoncha "metafora" so'zidan kelib chiqqan bo'lib, "ko'chirish" yoki "ko'chirish" degan ma'noni anglatadi. Metaforada bitta so'z yoki ibora to'g'ridan-to'g'ri bog'liq bo'lmagan, ammo ma'lum bir umumiy xususiyatga ega bo'lgan boshqasini tasvirlash uchun ishlatiladi. Masalan, "engil xotira" iborasi "lordlik" sifatini xotiraga o'tkazadi, uning pokligi yoki ahamiyatini ta'kidlaydi.

Metafora ikki tushuncha o'rtasidagi assotsiativ o'tish orqali ishlaydi (Apresyan, 1995). Bu nafaqat tasvirlangan obyektning qo'shimcha jihatlarini ochib berishga, balki idrokni yanada jonli va hissiy jihatdan to'yingan qilishga imkon beradi. "Hayot – bu yo'l" deganimizda, biz tom ma'noda yo'lni kesib o'tishni nazarda tutmaymiz, aksincha o'zgarish va tanlov jarayonini metafora bilan ta'kidlaymiz.

Metafora turlari

1. Oddiy metafora-bu ma'noni bir obyektidan ikkinchisiga to'g'ridan-to'g'ri o'tkazish, masalan, "hissiyotlar bo'roni".

2. Murakkab metafora-bir nechta metaforalarning kombinatsiyasi yoki yanada murakkab tasvirlarni yaratish uchun metaforik tasvirlardan foydalanish. Masalan, "imkoniyatlar dengizi" yoki "ehtiros alangasi".

3. O'lik metafora – "muammoning ildizlari" yoki "jamiyat ustunlari" kabi tez-tez ishlatib turilishi tufayli o'z obrazini yo'qotgan metafora. Ushbu iboralar metafora emas, balki oddiy so'zlar sifatida qabul qilinadi.

4. Tirik metafora-aniq tasvir va hissiy kuchga ega bo'lgan yangi va yorqin metafora. Masalan, she'riyat yoki zamonaviy adabiyotda "umid okeani" yoki "yurak qo'shig'i" kabi iboralar keng tarqalgan.

Metaforaning tildagi roli

Metafora nafaqat adabiyotda, balki kundalik nutqda ham katta ahamiyatga ega. Bu tilni boyitadi, uni yanada ifodali qiladi, mavhum yoki murakkab g'oyalarni yaxshiroq tushunishga yordam beradi. Masalan, ilm-fan ko'pincha "bilim daraxti" yoki "ma'lumot oqimi" kabi murakkab tushunchalarni tushuntirish uchun metaforalardan foydalanadi.

Adabiyotda metafora atmosferani yaratishda, qahramonlarning his-tuyg'ularini va muallifning niyatlarini ifoda etishda muhim rol o'ynaydi. Bu o'quvchiga dunyoni yozuvchining ko'zlari bilan ko'rishga imkon beradi, oddiy nutqda ifoda etib bo'lmaydigan sub'ektiv tajriba va fikrlarni etkazadi (Morgun, 2013).

San'atdagi metafora

Metafora nafaqat adabiy vosita, balki san'atning muhim tarkibiy qismidir. Rasm, musiqa, kinoda metafora kontseptual g'oyalari, his-tuyg'ular va falsafiy mulohazalarni etkazishga yordam beradi. Masalan, rassomlar metaforik tasvirlarni yaratish uchun rang kontrastlari va shakllaridan

foydalanadilar, kinoijodkorlar esa chuqurroq ma'nolarni ifodalovchi belgilar va tasvirlardan foydalanadilar.

Metafora – bu dunyoni chuqurroq va qatlamli idrok etishga imkon beradigan kuchli til vositasi. Biz she'riyatda, nasrda yoki kundalik nutqda metafora ishlatamizmi, bu murakkab g'oyalarni etkazishga yordam beradi, nutqni yanada jonli va to'yingan qiladi. Metaforalarni tushunish va ulardan to'g'ri foydalanish fikrlar va his-tuyg'ularni ifodalash uchun yangi zamin yaratadi va dunyoni yangi ranglarda ko'rish imkonini beradi.

Ilmiy matnlardagi metaforalar juda keng tarqalgan, chunki ularda mavhum tushunchalarni tushuntirish zarurati tug'iladi. Ilmiy matnlar, qoida tariqasida, nafaqat o'z til auditoriyasiga qaratilgan va butun dunyo hamjamiyati uchun yangi g'oyalarni etkazishi kerakligi sababli, ushbu matnlarda mavjud bo'lgan kontseptual metaforalarni o'rganish samarali madaniyatlararo aloqa uchun zarurdir.

Murakkab mavhum tushunchalarni tushuntirish uchun matn mualliflari metaforalarga murojaat qilishadi. Bizning vazifamiz rus matnlarida kontseptual metaforalarni topish va ularni o'zbek matnlaridagi metaforalar bilan taqqoslashdir. Shunday qilib, rus va o'zbek til madaniyati vakillarida murakkab tushunchalarni metaforik kontseptsiyalashda o'xshashlik va farqlarni aniqlash mumkin. Yuqoridagi matnlarda quyidagi metaforik tushunchalar bilan bog'liq metaforalar topilgan:-idish metaforalari kontseptual metaforalarning keng tarqalgan turi, qoida tariqasida, idish turli xil obyektlar-fikrlar yoki g'oyalar joylashtirilgan odamning ongini anglatadi.

Har qanday mavhum tushunchalar obyekt sifatida qabul qilinishi mumkin. Ko'pincha bu fikrlar, g'oyalar. Bu xatolar, tushunchalar, shubhalar va boshqalar bo'lishi mumkin. "jonglyorlik g'oyalari" iborasi ushbu metaforani o'z ichiga oladi.

Ushbu metafora, qat'iy aytganda, tarkibiy metaforalarga tegishli, ammo biz uni alohida toifaga kiritdik, chunki J. Lakoff va M. Jonson keltirilmagan va bu tushuncha muhim va alohida e'tiborga loyiqdir.

Insonning kontseptual kontseptsiyasining asosi bo'lgan asosiy metaforalardan biri. Ushbu metaforalarning empirik asoslari inson tanasi shakli va uning atrofdagi dunyo bilan o'zaro ta'siridan kelib chiqadi. Ushbu metaforalar bir kontseptsiyani boshqasiga nisbatan tuzmaydi, ular bir tushunchalar tizimini boshqasiga nisbatan tuzadilar.

Yo'nalish metaforalari "yuqori-pastki", "yaqin-uzoq", chuqur-sayoz" tushunchalariga asoslangan.

Vaqt o'tmishdan kelajakka o'tadi, ushbu harakat atrofida "tarix jarayoni", "hayotni boshqarish" bilan bog'liq ko'plab metaforik tushunchalar qurilgan. Eng katta toifa, bir kontseptsiyani boshqasi nuqtai nazaridan tuzadigan metaforalar, ularni alohida toifaga ajratish uchun etarli bo'lmagan tushunchalarni o'z ichiga oladi. Bu uzluksiz haqiqatda diskret obyektlarni ajratib ko'rsatishga imkon beradi. Personifikatsiya metaforalari bunday narsalarga inson ongi va mustaqil harakat qilish qobiliyatini beradi.

O'zbek iqtisodiy matnlarini tahlil qilish natijasida metaforik tushunchalar aniqlandi. Ulardan ba'zilari, masalan, odam - bu rus tilida to'liq taqdim etilmagan mashina. Shunisi e'tiborga loyiqki, agar "inson-bu mexanizm" metaforalari ingliz tiliga nisbatan rus tilida kam ishlatilsa, "inson ongi - bu kompyuter" metaforalari juda tez-tez va bajonidil ishlatiladi. Bizning fikrimizcha, bu "mashina" metaforasi sanoat inqilobi davrida paydo bo'lgan va o'sha paytda Rossiyada ahamiyatsiz bo'lgan, "kompyuter metaforasi" esa

- yaqinda kompyuterlardan keng foydalanish tufayli dolzarb bo'lib qoldi. Shunday qilib, inson mexanizm ekanligi bilan bog'liq har qanday metafora rus tilida tekislanadi va uni dasturlash mumkinligi bilan bog'liq metaforalar erkin ishlatiladi.

"Tarix jarayoni" va "hayot sayohati" ga nisbatan sezilarli farqlar mavjud. O'zbek tilida tarix biz boshqaradigan "kema" metaforasi bilan ifodalangan, rus tilida biz tarixning borishini tashqi tomondan kuzatamiz, unga ta'sir qilish yo'llari haqida o'ylaymiz. (Shatalov, 2008) Xuddi shu narsa metafora uchun ham amal qiladi hayot – bu sayohat. Ingliz tilidagi versiyada hayot biz boshqaradigan "kema",

rus tilida esa biz sayohat qiladigan makon, ya'ni ingliz madaniyatida hayot, tarix ustidan ko'proq nazorat namoyon bo'ladi. Rus madaniyatida voqealarni nazorat qilish ancha kam seziladi, aksincha voqelikni o'zi kabi qabul qilish va allaqachon mavjud bo'lgan sharoitlarda harakat qilish.

Metaforada namoyon bo'lgan ingliz va rus tillaridagi manbalarga qiziqarli yondashuv g'oya - Agar ingliz tilidagi versiyada g'oya "qarzga olingan" bo'lsa, unda rus tilida ma'ruzachi uni erkin "olishni" afzal ko'radi.

Munozara metaforasi-bu urush rus tilidagi versiyada e'tiborga olinmaydi, ehtimol juda baland uslubdan qochish uchun. Buning o'rniga metafora ishlatilgan tanqid-bu yomon odat.

Metaforada kontseptsiya rus tilidagi tuzilishdir, bu g'ishtdan qilingan bino, bu tuzilma rus madaniyatida ko'proq tanish bo'lishi mumkin.

Metaforadan foydalanganda haqiqat bo'linadigan obyektidir ingliz tilidagi versiyada uni turli toifalarga bo'lish uchun bo'laklarga bo'lish taklif etiladi, rus tilidagi versiyada odatiy obyektlar - javonlarga joylashtirilishi kerak bo'lgan kitoblar ishlatiladi. Bizning madaniyatimizda shkafta kitob qo'yish biftekni kesishdan ko'ra ko'proq tanish ishdur.

Bilimga bo'lgan munosabatdagi farq katta qiziqish uyg'otadi. Ingliz matnida bilim-bu tuzilish, ya'ni nuqsoni bo'lgan ma'lum bir dizayn, rus tilida esa bilim-bu ildiz bilan bog'liq muammolarga duch keladigan daraxt. Shunday qilib, ingliz madaniyatida bilim loyiha bo'yicha qurilish sifatida qurilgan, rus madaniyatida esa asta-sekin daraxt kabi o'sadi.

Ba'zi metaforalar to'g'ridan-to'g'ri ingliz tilidan "g'oyalarni to'plash" sifatida olingan va g'ayrioddiy ko'rinadi. Boshqalar ingliz tiliga o'xshaydi, masalan, kasallik metaforalari (ambitsiya kasallik, xatolar kasallik), vaqt (vaqt manba), qimor (biznes qimor).

Shunday qilib, kontseptual metaforalar o'rganilayotgan chet tilining til madaniyatining o'ziga xos xususiyatlarini aks ettiradi. Kontseptual metafora tizimini o'rganish orqali ikki til madaniyati o'rtasidagi o'xshashlik va farqlarni tushunish va samarali madaniyatlararo aloqa strategiyasini yaratish mumkin.

Aloqa – bu odamlar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning eng muhim darajasi bo'lib, uning davomida suhbatdoshga ma'lumot uzatish va etkazish maqsadi amalga oshiriladi. Shuning uchun har bir so'z va har bir so'z tushunarli, oqilona ma'noga ega bo'lishi kerak. Ma'noning asosiy va elementar birligi so'zdir va shuning uchun ma'lum bir vaziyatda tinglovchiga har qanday xabarning ma'nosini tushuntirish vazifasida, shu bilan suhbatdoshlar aloqasining mohiyatini ochib berib, biz so'zning ma'nosini tahlil qilish maqsadini ko'zlaymiz. Chet tilidagi muloqot jarayonida turli madaniyatlar, mentalitetlar va ona tiliga tarjima qilish qiyinchiliklari to'qnashganda yanada murakkabliklar yuzaga keladi. Yangi ma'no rivojlanishining bir necha asosiy usullari mavjud va semantik o'zgarishlarning eng to'liq sxemasini XIX asrda nemis tilshunosi German Pol taklif qilgan. U leksik ma'nolarning rivojlanishining uchta yo'nalishini belgilab berdi: 1) ma'noning kengayishi, 2) qiymatning torayishi, 3) qiymatning siljishi (siljishi yoki uzatilishi). Agar birinchi ikkita nuqta bo'lsa, ma'no semantik hajmning o'zgarishi jarayonida o'zgarib, asta – sekin, tabiiy ravishda sodir bo'lsa, u holda ma'no siljishi orqali o'zgarish ma'ruzachi tomonidan ongli ravishda sodir bo'ladi va til tizimida konsolidatsiya kollektiv uyushmalar hisobidan amalga oshiriladi-agar til ko'pchilik transfer uchun asosni tan olsa. Leksik ma'noni uzatishning bir turi metafora. Metafora-bu o'xshash ikkinchi darajali xususiyatlar yoki yashirin taqqoslash tufayli nomni bir obyekt yoki hodisadan obyektlarga, boshqa turdagi hodisalarga o'tkazishdan iborat uslubiy vosita.

Metafora nutqning eng ifodali va ifodali vositalaridan biri bo'lib, nafaqat leksik ma'noni aks ettiradi, balki so'z yoki iboraga hissiy rang beradi. Metaforani ko'pincha badiiy asarlarda ko'rish mumkin, bu erda muallif uning yordami bilan kerakli atmosferani o'rnatadi, yozma va hatto og'zaki nutqda, unda uzoq vaqtdan beri o'rnatilgan metaforik tarjimalarni ham, ma'ruzachi ularni o'z nutqida ataylab ishlatganda vaziyatni ham kuzatish mumkin. va shu bilan uning lingvistik darajasini oshiradi. Polisemiya, so'zning ko'p o'zgaruvchanligi-yangi so'zlarni yaratish usullaridan biridir (Shatalov, 2008). Inson tabiati turli xil tovush birikmalarini talaffuz qilish imkoniyati bilan cheklangan va hatto

tovushlarga eng boy til ham ertami-kechmi yangi soʻzlar inqirozi muammosiga duch keladi. Bundan kelib chiqadiki, tilning soʻz boyligini boyitish nafaqat til tizimiga yangi soʻzlarni qoʻshish orqali, balki mavjud soʻzlarning faol polisemiyasi tufayli ham sodir boʻladi. Polisemiyaning eng keng tarqalgan yoʻnalishlaridan biri bu soʻzlarning maʼnosini ular ifoda etadigan tushunchalarning oʻxshashligi tufayli oʻtkazishdir.

Masalan, "qoʻy" (баран) bir nechta maʼnoga ega: 1) moʻynali uy hayvonlari; 2) juda uyatchan odam (qoʻy); 3) qul odam (u qoʻy kabi etakchini kuzatib boradi.); 4) qoʻyning junlari, undan tayyorlangan mahsulotlar; 5) qora sifat bilan birgalikda – boshqalardan juda farq qiladigan odam, "oq qargʻa" (u oilaning qora qoʻyi edi). Metafora yangi obyektlar va hodisalarga inson ongida allaqachon oʻrnatilgan, qayd etilgan rasm obyektiv orqali qarashga imkon beradi. Metaforik ifoda uchun asos boʻlgan va kognitiv jarayonlar orqali rivojlanadigan uyushmalar cheksizdir, yaʼni semantik rivojlanishning bu turi eng samarali hisoblanadi. Masalan, oʻsimlik lampochkasini anglatuvchi "lampochka" soʻzi boshqa narsaga oʻtib, unga ogʻzaki ifodasini berdi — endi "lampochka" elektr lampochkasini ham anglatadi. Oxirgi soʻz oʻsimlik bilan hech qanday aloqasi boʻlmagan mutlaqo yangi maʼnoga ega, ammo lampochka shakli lampochkaga oʻxshashligi sababli ingliz tilida oʻz nomini oldi. Shuni taʼkidlash kerakki, taqqoslash va assimilyatsiya butunlay boshqa belgilar bilan sodir boʻlishi mumkin: shakl va tarkibning oʻxshashligi, pozitsiya, rang, funktsiya, xatti-harakatlar, xususiyatlarning oʻxshashligi. Uyushma faqat ikkita aniq obyekt oʻrtasida qurilishi mumkin emas. Masalan, "vaqt slaydlari" iborasida mavhum vaqt tushunchasi maʼlum bir obyekt tomonidan amalga oshirilgan harakat bilan bogʻliq. Har qanday aniq narsalar silliq yuzada silljishi mumkin, ammo muallif bu harakatni vaqtga bogʻlab, hech narsa uning oqimiga toʻsqinlik qila olmasligini aniq koʻrsatib beradi, vaqt "sirpanish" kabi pauza qilmasdan tinimsiz davom etadi.

Metafora mazmuniga koʻra, qaysi xususiyat asl, umumiy, soʻzda aniq kuzatilganligini, qaysi xususiyat til tizimida eng muhim boʻlib tuyulganini kuzatishimiz mumkin, chunki biz har qanday belgilarning oʻxshashligi va umumiyliги asosida taʼriflarni oʻtkazamiz. Shunday qilib, bizga ingliz tilida soʻzlashadigan odamning fikrlash turi va dunyoqarashi ochiladi. Biroq, dastlab yangi maʼnoga ega boʻlgan soʻzga kiritilgan hissiy soya har doim ham saqlanib qolmaydi. Masalan, "star" dastlab kosmik obyektни anglatadi, ammo biroz vaqt oʻtgach, ular matbuotda doimo yonib turadigan televizion rassomlarni ushbu tushuncha deb atay boshladilar. Albatta, vaqt oʻtishi bilan "yulduzlar" deb nomlangan odamlar doirasi sezilarli darajada kengaydi (tennis yulduzi, rok yulduzi) va professionalni, har qanday sohaning yorqin vakilini anglatishni boshladi, ammo bu vaqtga kelib ekrandagi butlarni "yulduzlar" deb atashga sarflangan istehzoli soya allaqachon yoʻqolgan edi. Shuni ham yodda tutish kerakki, badiiy adabiyotdagi metafora semantika nuqtai nazaridan metaforadan farq qiladi. Birinchi holda, assotsiatsiya til koʻpchilik tomonidan qabul qilinadi va maʼruzachilarning kundalik nutqida ildiz otadi va ingliz tilini oʻrganuvchilar ularni lingvistik tizimning bir qismi sifatida oʻrganishlari kerak boʻladi. Ikkinchi holda, metafora muallif boʻlib, shoir yoki yozuvchi tomonidan oʻquvchilar va tinglovchilarning idrokiga taʼsir qilish uchun ataylab matnga kiritiladi. Erta tongda dalada oʻt sovuq suv tomchilari bilan qoplanadi. Poyaga tegishi bilan bir tomchi suv oqadi va avvalgi shaklini yoʻqotadi. Yoshlikni shudring bilan taqqoslashda kiritilgan muallifning metaforasi. Rozmarining yoshligining nozikligi va zaifligini koʻrsatadi va bu metafora til tizimiga singib ketmagan va ogʻzaki nutqda ishlatilmaydi. Shunday qilib, metafora har qanday taʼrifning maʼnosini takomillashtirish va toʻldirish xususiyatiga ega va yozuvchi allaqachon maʼlum boʻlgan baʼzi jarayonlar va hodisalarga metaforik taqqoslashga asoslangan mutlaqo yangi nominatsiyani berishi mumkin, bu esa oʻquvchiga asarda ataylab qoldirilgan yashirin maʼlumotlarni ongsiz ravishda tushunishga imkon beradi. muallifning maqsadi. Metafora oʻrganish uchun juda murakkab uslubiy qurilma-qiyinchilik dastlab unga kiritilgan his-tuygʻularni yoki yashirin maʼnoni anglashdir. Shablon metaforalari lingvistik koʻpchilik tomonidan qabul qilinishi natijasida shakllanadi, bu boshqa odamlarning fikrlari, madaniyati va dunyoqarashini kuzatishga imkon beradi, baʼzi mualliflik huquqi, tirik metaforalar hali ham oʻzlarining mantiqiy asoslarini kutmoqdalar yoki ularni tahlil qilishda turli

xil yondashuvlar mavjudligi sababli bir nechta "kalitlarga" ega. Metafora har doim ham dolzarb bo'lib qoladi, chunki har bir insonning o'z qarashlari va tasavvurlari bor va bu metaforaning rivojlanish jarayonining boshlang'ich nuqtasidir, bundan tashqari, bugungi kunda ushbu uslubiy qurilmaning aniq bir ta'rifi mavjud emas, shuningdek uni o'rganishga aniq yondashuv mavjud emas. Va bu haqiqat metaforaning til tizimining elementi va atrofdagi dunyoni aks ettirishning ko'p qirraliligini isbotlaydi.

Metafora, E.S. Kubryakova to'g'ri ta'kidlaganidek, so'zning qayta talqin qilingan ma'nosida allaqachon ko'rsatilgan o'xshashlik asosida obyektning xususiyatlari haqidagi bayonotdir. Bu erda faraziy taxmin qilish mumkin va voqelikka qarashda subyektiv printsip ustunlik qiladi. Shuning uchun metafora ongning malakaviy va baholovchi faoliyatida juda keng qo'llaniladi. Metafora texnikasi bilvosita nominatsiyaning asosiy usuli hisoblanadi. Ushbu naqsh bilvosita nomlarni qayta ko'rib chiqiladigan ma'noda shakllantirishda mos yozuvlar nomining ma'nosi va detonatsiyasiga nisbatan muhim bo'lgan belgilar dolzarb bo'lib qolishi bilan bog'liq (Kubryakova, 1997).

Uzual metaforalarning turli xil tasniflari mavjud. Biz aniqlovchi ma'no predikatga o'tganda paydo bo'ladigan va majoziy ma'nolar va tilning sinonimik vositalarini rivojlantirishga xizmat qiladigan majoziy metaforani ko'rib chiqamiz.

Rus tilshunosligida, E. Makkarmakning fikricha, metafora madaniyatning munosabati va toifalari bilan majoziy motivatsiya orqali o'zaro bog'liq bo'lgan til birliklarining madaniy belgilangan qatlami sifatida taqdim etiladi. Tadqiqotlar xalq mentaliteti bilan bog'liq folklor matnlari va marosimlarini o'rganadigan etnolingvistikada va sinxron bo'limda, zamonaviy matnlar va nutqlar materiallari va zamonaviy milliy-madaniy o'z-o'zini anglashda bo'lgani kabi diaxronik tarzda ham olib boriladi. Madaniy ma'lumotni metafora mazmunidan "olib tashlash" va tasvirlarni madaniyat toifalari orqali talqin qilish qobiliyati maxsus vakolatni talab qiladi. Ushbu turdagi vakolatlar ikki xil, ammo o'zaro ta'sir qiluvchi belgi tizimlarining belgilarini – til va madaniyatni o'zaro bog'lashga imkon beradi (Makkormak, 1990).

So'zlarni shakllantirish va voqelik hodisalarini talqin qilish mexanizmlaridagi bo'shliqni to'ldiradigan metaforik uzatish mexanizmini ko'rib chiqing. E'tibor bering, an'anaviy ravishda ona tilida so'zlashuvchilar ongida ma'lum bir mavzu yoki voqelik hodisasi bilan bog'liq bo'lgan deyarli har bir so'z uchun siz uslubiy yoki vaziyatiy farqlarga ega bo'lgan bir nechta metaforik sinonimlarni tanlashingiz mumkin.

Metaforik uzatish obyektlar, hodisalarning so'zning keng ma'nosida o'xshashligiga asoslanadi; shuning uchun metaforik uzatish obyektlar va hodisalarni taqqoslash va taqqoslash bilan bog'liq va so'zning yangi ma'nosi assotsiativ aloqalarning natijasidir. Bunday uzatish tashqi xususiyatlarning o'xshashligi asosida amalga oshirilishi mumkin: obyektlarning joylashuvi, rangi, shakli, ta'mi, shuningdek obyektlarning funktsiyalarining o'xshashligi.

Til va nutqdagi metaforik tarjimalarning g'ayrioddiy mahsuldorligining sababi, E. Kassirerning ta'kidlashicha, ularning tarkibiy tuzilishidagi bir nechta funktsiyalarning samarali kombinatsiyasi. Har qanday sintaktik jihatdan tuzilgan til birligiga xos bo'lgan informatsion funktsiya bilan bir qatorda, metafora pragmatik imkoniyatlarning keng doirasiga ega: estetik, baholovchi, stilistik va ifodali (Kassirer, 1990).

Bizning maqolamizda zoomorfik metafora turli xil obrazlar asosida insonni lingvistik tavsiflash usuli sifatida ko'rib chiqiladi va dunyoning milliy lingvistik rasmining bir qismidir, ya'ni inson dunyoqarashining umumiy ontologik va mantiqiy-kontseptual asoslari bilan shartlangan umuminsoniy tarkibning birligi va lingvistik-madaniy hamjamiyat tomonidan voqelikni ma'naviy o'zlashtirish usullari bilan belgilanadigan milliy o'ziga xos.

Adabiyotlar ro'yhati:

1. Апресян, Ю. Д. (1995). Метафора в семантическом представлении эмоций. *Вопросы языкознания*, 3, 17–27.
2. Кассирер, Э. (1990). Сила метафоры. В *Теория метафоры* (с. 125). Москва: Прогресс.

3. Кубрякова, Е. С., & Демьянов, В. З. (1997). *Краткий словарь когнитивных терминов*. Москва: Филологический факультет МГУ им. М. В. Ломоносова.
4. Маккормак, Э. (1990). Когнитивная теория метафоры. В *Теория метафоры: Сборник статей* (с. 358). Москва: Прогресс.
5. Моргун, Е. А. (2013). К вопросу о конвергенции когнитивного и прагматического подходов. В *Филология и лингвистика: Проблемы и перспективы: Материалы II международной научной конференции (г. Челябинск, апрель 2013 г.)* (с. 55–57). Челябинск: Два комсомольца.
6. Шаталов, Д. Г. (2008). Метафора как феномен культуры [Электронный ресурс]. *Вестник ЧГПУ, 1*, 267–280. <https://cyberleninka.ru/article/v/metafora-kak-fenomen-kultury>